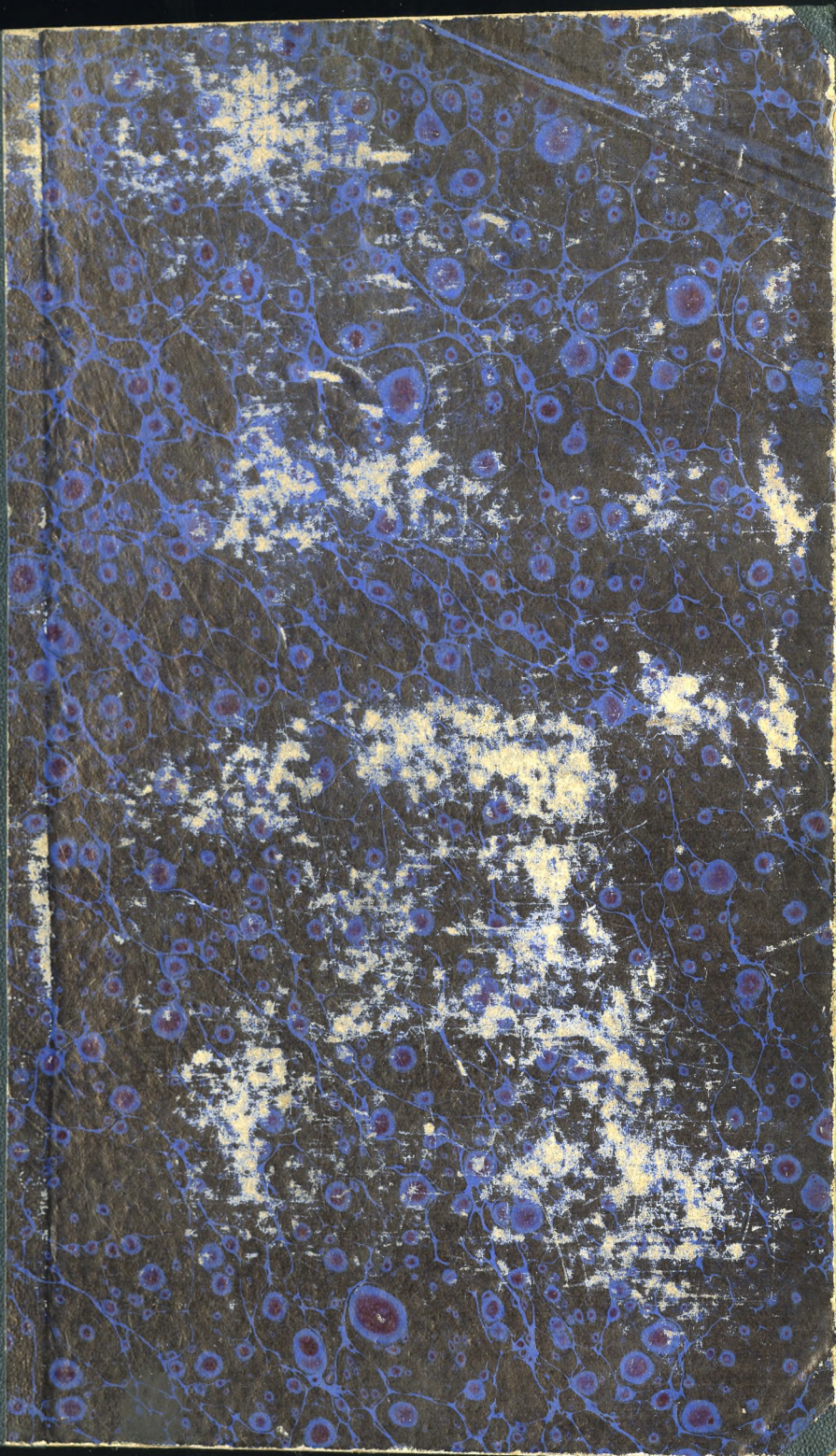

Politikai
röpiratok.

55.

55
426

ORMÓS ZSIGMOND

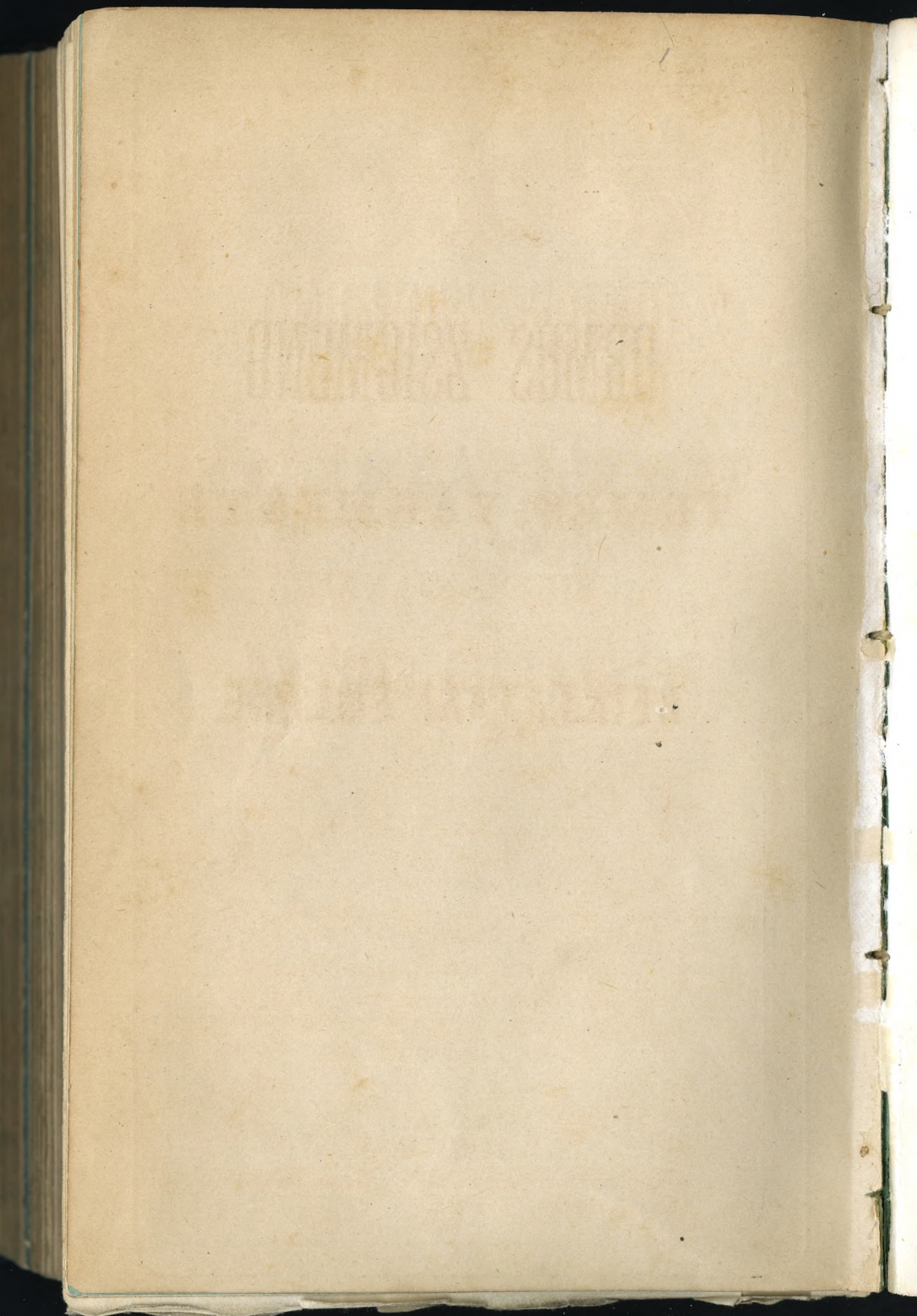
TEMES VÁRMEGYE

FŐISPÁNJÁNAK

BEIKTATÁSI EMLÉKE.

8.

TEMESVÁR,
NYOMATOTT DIEMER K. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1871.

✓
ORMÓS ZSIGMOND
TEMES VÁRMEGYE
FŐISPÁNJÁNAK
BEIKTATÁSI EMLÉKE.

8.

TEMESVÁR,
NYOMATOTT DIEMER K. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1871.

616FS200 J64910

Dr. BALLAGI GÉZA.

Kivonata

az 1871. évi május 15-én Temesvármegye részéről Temesvár szabad királyi városában tartott közgyűlés jegyzőkönyvének.

295. szám.

Pottyondy Ferencz másod alispán ur a szokatlan nagy számban megjelent megye bizottmányi tag urak üdvözlése után a mai napra kitűzött rendkívüli közgyűlést megnyitottnak nyilvánítván, előterjeszti, hogy a megyei lakosság roppant részvéte és tüntetés-szerű örömnnyilvánítások mellett tegnapi napon a megye székhelyére bekisért megyei főispán ur ő méltóságának a f. é. k. k. 225. számú megyei határozat folytán szétküldött közgyűlési meghívókban is jelzett ünnepélyes beiktatása képezvén a közgyűlés teendőjét, minthogy Bonnaz Sándor csanádi püspök ur ő nagyméltósága a mai örömnnap és ünnepély alkalmából a püspöki székesegyházban tartandó isteni tiszteletre a megyei közönséget meghivta, felkéri a megyei bizottmány tagjait, hogy a beiktatási ünnepélyt előzőleg testületileg főispán ur lakására elmenni, főispán ur ő méltóságát az isteni tiszteletben leendő részvét végett felkérni s vezetése mellett a székesegyházban tartandó isteni tiszteletre elmenni sziveskedjenek.

A megyei közönség a fejedelmi legmagasabb jóakarat zálogaként és a megyei lakosság általános örömére kinevezett Ormós Zsigmond főispán urnak ünnepélyes beiktatását előzőleg az isteni tiszteletben részt vevendő, testületesleg főispán ur ő méltósága lakására ment, s ő méltóságát az isteni tiszteletben való részvétel iránt megkérvén, a székesegyházba vezetése alatt eltávozott.

296. szám.

Az isteni tisztelet bevégeztével s főispán ur ő méltóságának lakására lett visszakísérése után, a megyei bizottmány hozzáfogandó a beiktatási ünnepély megkezdéséhez, elnöklő másod alispán ur előterjesztése folytán nagyságos Lazarevits Bazil királyi tanácsos ur elnöklete alatt főtisztelendő Szalay Pál Csanád egyházmegyei kanonok, főtisztelendő Mihajlovits István szt.-györgyi apát és püspöki helynök, főtisztelendő Drebits Melet főesperes, főtisztelendő Maxim Ábrahám gör. kath. kanonok, továbbá gróf Biszingen Nándor, Varga Ferencz és Schevits János bizottmányi tag urak, Mály István főügyész, Hollósy József főszolgabíró és báró Hiller Ervin esküdt urakból álló küldöttséget körébe óhajtvá várt főispán ur ő méltóságának a gyűlés teremébe való meghívására nézve megbizván, a küldöttség távozása után beiktatandó főispán ur ő méltósága a megye ülési teremében csakhamar megjelenve, a megye bizottmányi tagok által zsufolásig megtelt terem minden részéből felhangzó éljenek s az őszinte tiszteletet és ragaszkodást tolmácsoló örömnnyilvánulások között elnöki székéig haladott, hol a megyei közönség

szünni nem akaró éljenzései közepett megállván, a kineveztetése tárgyában f. é. ápril hó 10-én 765. szám alatt kelt s a május havi közgyűlésen már előterjesztett belügyminis-teri intézkedéshoz a közgyűlés előtt lett újbóli felolvasása után, magas állásával járó esküjét Csanád egyházmegyei püspök Bonnaz Sándor ur ő nagyméltóságának előmondása mellett ünnepélyesen, s a megyei közönség előtt nyilvánosan a kormány által leküldött főispáni eskü minta szerint letette. Az eskü ünnepélyes végszavainak elhangzása után, a megyei közönség hosszú idő óta melegen táplált óhaját teljesülve látván szünni nem akaró lelkesedéssel adott nyilvánulást öröme teljességének s az újonnan beiktatott főispán ur személyéhez ragaszkodásának; majd a lelkesedés hangos alakbani nyilvánulásának lecsillapodása után a megyei közönség nevében Kalmár Lajos főjegyző ur üdvözlőlvén főispán ur ő méltóságát, főispán ur éljenekkel számtalanszor félbeszakított igen jeles s tudományos műveltségéről úgy mint a gyakorlati életterén szerzett tapasztalatainak bőségéről tanuskodó beszédet intézett a megyei közönséghez:

Kalmár Lajos, főjegyző ur üdvözlő beszéde következő:

Méltóságos főispán ur, tekintetes megyei közönség!

A tegnapi és mai nap emléke sokáig fenn fog maradni mindazoknál, kik e két nap élményeinek s magasztos örömeinek részesei voltak.

Tegnap és ma egy ünnepélynek voltunk és vagyunk tanui, — melyről talán nem hibázom ha azt ál-

lítom, hogy korszakot fog alkotni Temesmegye életében.

A fényes ünnepély tegnap a megye határszélén vette kezdetét, ma itt e teremben lesz befejezendő, s nekem volna feladatom e két nap nagyszerűségét — ha szabadna úgy szólanom — megörökíteni, s az utókornak átadni; egyuttal a megye összes közönségének tiszteletét s osztatlan rokonszenvét azon férfiú irányában tolmácsolni, kit ez ünnepélyek illetnek.

Megvallom fényes gyülekezet, hogy midőn a megyei közönség tiszti állomással egybekötött eme díszes kötelesség teljesítésével megbizott, aggodalom töltö el keblemet, hogy nagy feladatommak nem fogok kellőleg s a helyzet méltóságához és az ünnepély fényéhez illőleg megfelelni.

Hazánk ősi szervezetében kitünő helyet foglalt a megyei önkormányzat; s ez institciónak egyik alkatrészt — s talán mondhatnám koronáját a főispáni méltóság képezvén — a főispáni székfoglalások oly nagy jelentőséggel bírtak, hogy azokat a megyék rendesen nemzeti ünnepként szokták megülni.

A főispáni beiktatás egyszersmind dicsőítése volt a megyei szervezetnek.

Kinek ez alkalommal azon szerenese és megtiszteltetés jutott, hogy a beiktatási ünnepélyes szertartás befejezéseül a székét elfoglalt főispánt a megyei közönség nevében üdvözlje, bőséges anyagot merithetett szónoklata feldiszipítésére a megyei institutióból.

Ám nekem nem jutott e kedvező szerencse, mert reám nézve azon szónoklati bő forrás, melyből tiszti elődeim tetszés szerint merithettek, — kiapadt.

Azon megye, melyhez őseink mint az alkotmány egyedüli védbástyájához ragaszkodtak, az 1848. évi örökemlékü törvények által megszüntetett, s helyébe a népképviselőten alapult parlament, s felelős parlamentáris kormány állíttatott.

Ami az ország szervezetének ez átalakítása után

a régi megye institutióból még fenmaradt, az csak árnyéka volt az egykorinak, megtartván annak hiányait, de nélkülözte azon kitünőségeket, melyek a megyei rendszert páratlanná tették az európai állam szerkezetek között.

Ez elaggott megye végfeloszlásához közelit; kevés idő múlva megszűnik élni, s azontul neve s emléke a történelemé lesz: — e most már haldokló megyét tehát beszédem tárgyául nem választhattam.

A régi megye romjaiból egy újabb lesz keletkezendő. Új áera küszöbén állunk; — még csak néhány nap, s megfog kezdődni az átalakítás nagy munkája, mely hazánk közigazgatását s igazságszolgáltatását új alapra fogja fektetni. Minő lesz ez alap? olyan-e, hogy rajta hazánk nagysága s jólléte felfog épülhetni? — — — azt csak a mindentudó Istenség tudná megmondani!

Engem éleszt ugyan a remény s biztat a hit, hogy utódaink épen oly elragadtatással fogják magasztalni a jövő megyei szerkezetet, minővel magasztalák elődeink a régi megyét; de mert ez még most csak hit és remény; és mert sem a hit nem tudás, sem a remény nem valóság, — a jövő megyei institúció dicsőítését szintén nem választhattam beszédem tárgyául.

Ezért mondam beszédem kezdetén, miként aggodtam feladatomban megfejtése iránt, mivel a beiktatási idővözlő szónoklat szokásos első feléhez — mely mint fentebb érintém, a megyei szerkezet dicsőítéséből állott, — nem merithetek több anyagot a megyei institutióból.

De ha e tekintetben beszédköröm korlátolt volt, annál kedvezőbb helyzetem feladatomban másik felének megoldásában.

A főispáni székhelyi ünnepélyek egyik célja, a széket elfoglalt főispán irányában ragaszkodásnak s érdemeihez mért tiszteletnek nyilvánítása; s a tekintetes megyei közönség csekélységemet érdemesitván azon megtisztelő bizalomra, hogy érzelmeit tolmácsoljam, a

milyen készséggel kívánok, olyan könnyűséggel fogok is e feladatomnak megfelelni.

Nem azon önhittségből tevém azt, mintha magamban kitünő szónoki tehetséget éreznék; — ezzel nem bírok.

Ne is várjon a tisztelt gyülekezet virágos szavakat s elragadó szónoklatot; nagyon is egyszerű lesznek, csupán száraz tényeket fogok elősorolni.

Én általában nem vagyok barátja a panegyriknoknak, mert valami émelyítőt találok a szemtől szembeni dicsőítésben.

A valódi érdem nem szorul erre, s meggyőződése, hogy a tetteiben gazdag férfiú szerénységét sérti a szemben dicsérés; ott pedig, hol a valódi érdem hiányzik, a dicsőítés léha hizelgéssé válik.

Ifju éveimben nehányszor voltam tanuja főispánzékfoglaló ünnepélyeknek, s az üdvözlő szónok magasztalásai után félistennek tekintém az ünnepeltet; pedig bizony voltak esetek, hogy a magasztalt érdem áldásait a haza nem érezte, s a történet komoly muzsája azokból egyetlen egyet sem jegyzett fel.

Ám a miket én elmondandó vagyok, azok egykor a történelem lapjain is olvashatók lesznek.

Ezért mondtam, hogy feladatomnak könnyűséggel fogok megfelelni, mert nem kell üres bókokat keresnem s sallangos phrázisokat hangoztatnom; hanem — miként fenntebb érintém, — egyszerűen száraz tényeket fogok elmondani; főispán ur ő méltóságának életkönyvét tárom fel, hogy abból a tisztelt gyülekezet maga olvassa ki azon érdemeiket, melyek ő méltóságát azon fényes polczra emelik, melyet ime elfoglalt.

E könyv első lapjain Ormós Zsigmond ifjúkori élettörténete van feljegyezve.

A férfiú életiránya az ifjuság éveiben veszi kezdetét, s Ormós Zsigmondnak már ifjúkora környezetét s ismerőseit a legalaposabb reményekre jogosította, hogy belőle egykor a hazának hasznos s kitünő polgára válandik.

Az iskoláit végzett ifjuval 1834. évben Pozsonyban, hová Vukovics Sebövel együtt a megye által mint országgyűlési irnok küldetett, a később történeti vezetességgé lett országgyűlési ifjuság soraiban találkoznak.

Azon szellemi mozgalom, melyet a nagy Széchenyi „Hitel“-e, az abban fejtegetett szabad birtok eszméje, s azon jóslatszerű állítás: „Magyarország nem volt, hanem lesz“, az 183 $\frac{1}{2}$ -iki emlékezetes pozsonyi országgyűlés szabadelvű többségében előidézett, s azon elkeseredéssel folytatott harc, mely a minden szabad eszmét s reformot elfojtani akaró Metternich-féle politika ellen küzdött, áthatotta az ezen országgyűlésre addig szokatlan nagy számban felgyülekezett ifjúságot is, melynél a Franciaország felül beáramló szabad eszmék fogékony kebelre találván, az előbbeni országgyűlési ifjúságnál szokásos könnyelmű időtöltést szorgalmas olvasással, ismeret gyűjtéssel cserélte fel; e végből egyesületet alakított, melynek gyűlésein politikai értekezések, szépirodalmi dolgozatok olvastattak fel s szavaltattak el.

A Metternich kormány ez egyesületben veszélyes demokratiai elem csiráját látván, — feloszlására ugyan az országgyűlés folyama alatt közvetlen intézkedéseket nem tett, hanem megfélemlítés által igyekezett azt elnyomni, minélfogva kiválóbb tagjait az ügyvédi vizsgaletételétől eltiltatta. E tilalom Vukovics-al együtt Ormóst is sújtván, kénytelennek látta magát, Pozsonyt az országgyűlés berekesztése előtt odahagyni.

Pozsonyból haza térve 1835-ben tiszteletbeli aljegyzővé nevezetett: ettől fogva fokozatos előléptetésben haladott, a megkezdett megyei pályán 1839-ben rendes aljegyzővé, majd szolgabíró s főszolgabíróvá lön; 1849-ik évben pedig az alkotmányos polgári érdem legmegtisztelőbb elismerésével lett kitüntetve, a rittbergi választó kerület bizalmával ajándékozván meg, képviselőjéül küldé fel a pesti országgyűlésre, mely állásáról azonban — mert a kitűnő megyei tisztviselő azon vi-

haros időkben itthon nélkülözhetlen volt, — barátai s a közügyek barátai kértére lemondott.

A mik ezután következtek sokkal szomorítóbbak, hogysem elszámolásuk a mai ünnepély keretében beilleszthető lenne, minélfogva csak azt említem meg, hogy a szabadságharcz gyászos bevégződése után a nemzetre mért szenvedésből Ormós Zsigmondnak is kijutott osztályrésze.

Az üldözések elől egy ideig bujdosásban igyekezett menedéket keresni, de a rémuralom kémszemeit nem kerülhetvén ki elfogatott, s 4 évi nehéz börtönre ítéltetett, honnan 9 hónapi súlyos szenvedés után kiszabadulva magányba vonult.

Most egy szomorú évtized következett, midőn az országban minden politikai élet elfojtatott, megszakadt tehát Ormós Zsigmondnak is politikai pályája.

Ő méltóságának életkönyvét mit imént feltártam s beszédem eddigi folyamán átlapoztam vissza kellene fordítanom, hogy élettörténetét egy más téren mutassam fel; de hogy ő méltósága politikai életének rajza egy keretbe legyen foglalva, át kell ugornom egy évtizeden s ott kell beszédem megszakadt fonalát újból felfognom, hol ő méltóságával ismét a nyilvános pályán találkozunk.

A birodalom heterogen clemeinek egybe olvasztására tett tíz évi experimentatiók, melyek a célzott egybe olvasztás helyett majd-majd szétmállásra vezettek, meggyőzvé a kormányt törekvése eredménytelenségéről, s az októberi diploma által Magyarország önállósága visszaadatván, a lettűnt évtized viszonyai folytán a tevékenység teréről leszorított férfaink előtt újra megnyílt a pálya: s megyei institutióknak életbeléptetésekor az 1861. évi február 5-én tartott tisztujtáson Ormós Zsigmond egyhangulag a megye főjegyzőjévé választatott: a Schmerling-féle hirhedt kormány által azonban a megyei bizottmányok még ugya nazon év november havában feloszlattatván, több rokonelvű tisztáraival együtt állásáról ő is lemondott.

Az alkotmányos életnek újból öt évig kellett szünetelni, míg végre a nemzet jogos kíválmái teljesítettek s a független felelős magyar ministerium 1865. évben kineveztetvén, az ország önállósága véglegesen biztosított.

Felejthetlen emlékü főispánunk Murányi Ignác a megyei ideiglenes tisztkart addig is, míg a megye önkormányzati jogainak gyakorlatába visszahelyeztetnék, — a megalakult felelős parlamentaris kormányzat szelleméhez mérve kívánván átalakítani, Ormós Zsigmondot az első alispáni állomásra hívta meg; s ez állomásnak a felelős parlamentaris kormány kezéből ideiglenes elfogadását most már alkotmányos elveivel összeütköznek nem tartván, e minőségében működött 1867. év május 6-ik napjáig, a midőn az önkormányzati jogaiba visszahelyezett megye által tartott tisztújításon is első alispánnak egyhangulag megválasztatott. Néhány nap hiján 4 évig viselé e szép de terhes hivatalt.

Hogy e diszes állomást miként töltötte be, minő hivatali buzgalmat fejtett ki, s e buzgalommal mennyire tudta a mérsékletet s szeretetreméltóságot egyesíteni? tanúsítja e két nap eseménye, s azon általános lelkesedés, az örömmek és tiszteletnek azon osztatlan nyilvánítása, mely őt a megye határszélétől a székvárosba és itt a főispáni székbe kísérte.

Öt évet meghaladott alispánsága alatt, kiválólag pedig boldog emlékü Murányi Ignác elhunytá után mint a megye kormányzója, ugy a megyei tanácskozások vezetésénél annyi bölcseséget, mint a kormányzásban a kellő erély mellett annyi tapintatot tanúsított, miszerint általánossá vált azon nézet, miként azon nagy veszteséget, melyet a megye Murányi által szenvedett ő fogja enyhíthetni, s közös volt az óhajlás őt a megye kormányzójául birhatni.

Végig kísértem ő méltóságát megyei pályáján a főispáni székig, s most tán végezhetném is beszéde met; de azon díszkoszoruból, mely ő méltósága fejét övedzi, még hiányzanak azon örökzöld levelek, melyek azt her-

vadhatlanná teszik, s hogy ezeket beilleszthessem, vissza kell térnem ő méltósága ifjúkori életére.

Érintém már fentebb az 1832/6-iki országgyűlési ifjak társulatát, melynek Ormós Zsigmond is egyik kiváló tagja volt.

Ezen ifjuság az Európaszerte fejlődő szabad eszméktől s a hazánkban mindinkább terjedő átalakulási vágytól áthatva, az azelőtti országgyűlési ifjak közt divatozott léha időtöltést munkássággal, a kicsapongó multságokat nemesebb élvekkkel cserélve fel egyesületet alkotott, hol szorgalmas olvasás, ismeretgyűjtés által az önművelést tűzte ki nemes céljául.

Az egyesület összejeveteleiben tartott szavazati előadások s írásbeli dolgozatok, felolvasások által a szunnyadó erőket felébresztve tevékenységre serkentett, sokakban az írói vágyat felkeltötte; ezek közé tartozott Ormós Zsigmond is, ki már zsenge ifjuságában foglalkozott az irodalommal. Első dolgozatai az ez időtájban megjelent lapokban s folyóiratokban, majd a „Remény“ szépirodalmi zsebkönyvben „Bujdosó lengyel“ című feltűnést keltett szép beszélye jelent meg. 1841-ik évben pedig egy terjedelmes önálló munkát, a „Véres boszu“ című irányregényét bocsátotta világ elé.

Ha e művet a szigorú bírálat nem tartotta volna is többnek mind a szárnyra kelt ifju sas magasba törő szárnypróbálgatásának, de egy nagy érdemét elvitatni nem lehet, s ez érdeme azon szabad szellem mely az egész munkát átlengi, s egy balítéletnek, — mely a nemzetre a művelt külföld előtt — szégyen foltként nehezedett ostromozása, a zsidó emancipatio melleti sikra szállás.

Ő méltóságában éveivel együtt növekedvén azon kötelesség érzet, hogy a felvállalt munkát nemcsak rideg napszámosként, hanem szellemi erejének felhasználásával teljesítse, megyei hivatalba lépte után irodalmi munkasságát a hivatali teendők némileg háttérbe szoríták, mig nem az 1849. évi gyászos katasztropha után

bekövetkezett viszonyok által a politikai térről leszorítatva, kirekesztőleg az irodalomnak szentelé életét: — és most talán annyival nagyobb buzgalommal, mert belátta hogy lételünk fentartásának egyedüli eszköze csak nemzeti irodalmunk ápolásában volt kereshető.

A bécsi kormány amaz átkos politikája, mely századokon keresztül szöve hálóját, most eljöttek hitte az időt a százados munka befejezésére, még birtokunkban maradt egyetlen kínsüktől, nyelvünkötől akart megfosztani, hogy aztán megszűnjünk nemzet lenni s meghaljunk.

A kétségbeejtő állapotban ösztönszerűleg nyult a nemzet azon mentő eszökhöz, mely már egyszer a közel halálból életre ébresztette, nemzeti nyelve és irodolma ápolásához, mert azt hitte, hogy az elnyomott szabadság előbb utóbb visszaszerezhető, de a meghalt nemzetiség soha többé föl nem támasztható. Ama bátor csoport tehát, mely azon szomorú időkben midőn egy rész érzéketlen zsibbadságban élte le napjait, a másik rész pedig reményt veszelve kétségbe esett, a nemzetet az irodalom és nemzeti nyelv fejlesztése által aléltságából életre ébreszté, — most újból e mentő eszökhöz folyamodott, megfeszített erővel igyekezett a nemzeti irodalmat gyarapítani s virágzásra emelni.

Ormós Zsigmond is ezen bátrakhoz csatlakozott kik a nemzeti nyelv fentartásaérti küzdelemben nem engedték magukat a hatalom által visszariasztatni.

Már ifju korában nemzeti művelődésünknek egy parlagon heverő ágához érezvén kiváló hajlamot, most egész hévvel a szépművészetek elmélete s kritikai tanulmányozására adta magát.

Emlitém fenteb, hogy fogságából kiszabadulása után magányba vonult; de mivel magányát a kényuralom gyanakodása nem engedé háborítlanul élvezni, miután lakása néhányszor kimotoztatott, hazáját egy időre elhagyá s külföldre menekült, részint hogy a zaklatásoktól szabaduljon, de leginkáb hogy kedvencz tanulmányait háborítatlanul folytathassa, s a külföld műre-

mekeinek tanulmányozása által ismeretkincseit gyarapíthassa.

Először Németországot utazta be s ott szerzett tapasztalait „Utazási emlék“ című hat kötetes művében írta le.

Ugyanezen időből származik „Adalékok a művészet történetéből“ — című munkája.

Az 1861. évi rövid hivataloskodása után tudományszomja újból külföldre vonzotta; s ez alkalommal beutazta a művészetek klasszikus hazáját Olaszországot; huzamosan időzött Velenczében s az örökvárosban Rómában.

Itteni tanulmányainak eredménye „Urbinoi Santi Rafaeli“ című munkája 1867. évben, — ennél három évvel előbb megírván az „Eszterházy képtárműtörténelmét.“

Ezt megelőzőleg 1863. évben a „Széchenyi szobor és szobrászat realismusa“; 1862. évben „Fóth művészeti szempontból“ című művei jelentek meg.

Kedvenez tudománya mellett a szépirodalomról sem feledkezett meg; 1858. évben „Banya sziklája“ című két kötetes regénye látott világot.

Kissé hosszasabban időztem felvett tárgyam elbeszélésével, de felkellett mutatnom ő méltósága munkás életét, hogy aztán teljes alappal nyilváníthassam, hogy ő méltósága nemcsak e megyének, hanem hazánknak is kitünőbb s érdemesebb fiai közé tartozik.

Én, tisztelt gyülekezet az embert nem születése s rangja, hanem lélekműveltsége s tettei után nézem; s a férfinak ki szellemi tehetségeit tudományok által kiműveli, s e tehetségeit a közjólét előmondítására fordítja, a legmélyebb tisztelet adójával adózom; s Ormós Zsigmond főispán ur ő méltósága a hasznos honpolgárok ezen osztályához tartozik, mert a közjólét előmozdítására annyit tett, hogy életén egykor végig tekintve teljes léleknyugalommal mondhatja:

„Non omnis moriar, multaque pars mei vitabit libitinam.“

Nem feledém el, szándékosan akarám beszédem berekesztésére halasztani annak felemlítését, hogy ő méltóságának irói s kiválólág a szépművészet terén szerzett érdemeit a magyar tudományos akadémia is elismervén, 1862. évben tagjául választotta.

Végre, hogy a hazafiúi érdem sem maradjon jutalmazatlanul, Ő cs. és apostoli királyi felsége a polgári méltóságok egyik legdiszesbikével ruházá fel.

A királyi felségnek e magas kegyelme, hogy a valódi érdemet méltányolva s a megye közóhajtásának eleget tenni kívánva, — ő méltóságát e megye főispánjává kinevezte, örök hálával tölti el keblünket, s midőn ezért hódolatunkat s szívünk mélyéből fakadt köszönetünket alázatosan kijelentenénk, egyszersmind óhajtjuk, hogy Ő felségét, — felséges nejét szeretett királyasszonyunkat s fenséges családját az Isten hazánk boldogítására soká soká éltesse! —

Méltóságodhoz pedig bizodalommal fordulunk.

Az érdem egyik legszebb jutalma a polgártársak elismerése.

Hogy mi, hogy Temesmegye közönsége s összes lakossága méltóságod érdemei iránt teljes elismeréssel viseltetik, tanusítja e két nap története, azon általános tisztelet s ragaszkodás, mely méltóságod irányában osztatlanul nyilatkozott; azért esdünk, hogy azon kapesot, mely a megyei közönséget méltóságoddal eddig egybefűzé, továbbra is fentartani kegyeskedjék.

E boldogító reményben s megelőződsben fogadja méltóságod azon szent fogadásunkat, hogy azon osztatlan bizalommal, melyel méltóságodhoz eddig ragaszkodtunk, melyet e két nap folytán a megye összesége oly páratlan lelkesedéssel tanusított, ezután is ragaszkodni fogunk, s minden a megye jólétére s hazánk boldogítására irányozandott törekvéseiben ernyedetlen buzgalommal, lelkünk minden erejével támogatni fogjuk.

Engedje ezuttal azon kérésünket méltóságodhoz intézni, hogy bennünket is bizalmára méltatni, s azon jóindulataiban melyet velünk éreztetett, ezutánra is megtartani kegyeskedjék.

A főispánok hajdan mindamellett is, hogy nem választás hanem kinevezés folytán nyerték méltóságukat, a megyék első tisztviselőjének tekintettek.

Azon természetellenes helyzet, hogy a felelőség nélküli kormánynak alkotmányellenes tetteit a megyék voltak hivatva ellenőrizni, s a polgári szabadságod védeni, s a megyéknek e magasztos hivatása annyira áthatotta a főispánokat is, hogy azok a kormánynak az alkotmány ellen intézett támadásai esetében a legszorosabban csatlakoztak a megyéhez :

Az 1870. évi XXII. t. cz. valamint a megyék szerkezetét, úgy a főispáni méltóság jellegét is megváltoztatta.

Azon ellentétes helyzetet, hogy a megyéknek kellett az alkotmány védbástyául szolgálni, a felelős parlamentáris kormányrendszer eltörölvén, — s a megyei szerkezetnek a parlamentáris kormányrendszerrel kellett összhangba hozatni; miután a megyék tisztviselői az új törvény szerint is a megyék által választatnak, s eként a kormány nem az ő befolyásával választott megyei tisztviselők tetteiért felelősség alá nem lett volna vonható; szükségké vált, hogy a megyék élére a kormány közegei állíttassanak.

Ekként a főispánok megszűntek a megye első tisztviselői lenni.

Nincs okunk attól tartani, hogy a megyék a kormány ellenében azon térre kénytelenítenessenek lépni, melyen századokig annyi erő eredménytelen elpazarlásával küzdöttek; ez ellen biztosít bennünket a felelős parlamentáris kormányforma; attól nem kell rettegnünk, hogy a főispánok az egykori adminisztratori hatalmat fognák gyakorolni, ez ellen nekünk különösen elegendő kezességet ad méltóságodnak tántoríthatlan alkotmányos érzülete.

Ismerjük méltóságodnak a polgári szabadságért hevülő érzületét, biztosak vagyunk, hogy méltóságod át van hatva azon meggyőződéstől, hogy hazánk felvirágzása csak a kormánynak a törvényhatóságokkal

teljes egyetértése s együttműködése által létesíthető; azért arra kérjük méltóságodat, hogy bennünket ismert kormányzói bölcsességével aként méltóztassék vezérelni, hogy a teljes jó egyetértés kormány s a törvényhatóság közt soha megne zavartassék.

Ismert szoros igazságszeretete, szoros tapintatos eljárása biztosít bennünket az iránt is, hogy a törvényeket a megye minden rendű s rangu lakosai irányában érvényre fogja emelni.

Ezen üdvözlő-beszédre főispán ur ő méltósága következőkép válaszolt:

Tekintetes vármegyei közönség!

Ha ez ünnepélyes pillanat annyira fontos és helyzetem, melyet elfoglalandó vagyok új nem volna, előadásomban rövid lehetnék.

Mint régi ismerős lépek a tekintetes megyei közönség körébe, és régi ismerősök egymással gyakran találkozáva, magukat annyira kibeszélik: hogy kevés mondandójuk marad.

E pillanat azonban alkotmányos életünkben ünnepélyes és fontos. Helyzetem, melyet eddig elfoglaltam, megváltozott mert Önök nagyrabecstült bizalmát most már ő felsége s ennek felelős kormánya ruházta gyenge vállaimra, azért szólanom kell, és szólok a tekintetes megyei közönséghez, azon őszinteséggel, jóakarattal és legbensőbb vonzalommal, mely keblemet mindvégig eltölteni fogja.

Ha valaki szavaim őszinteségében kételkednék, úgy az emberi kebel legszentebb érzületeit tagadná meg tőlem, mert engemet a hála, a barátság, s a kegyeletes visszaemlékezés édes kötelékei csatolnak e megyéhez, azon sokszor tapasztalt bizalomért és megismerésért, melylyel nyilvános életem különböző fokozataiban találkozni szerencsém volt.

Azon idő óta, melyben első föllépésem e teremben történt, a kérielhetlen halál igaz sok érdemest kiraga-

dott körtünkől, s ezek közt e diszes állásban elődömet, feledhetlen barátomat elsodorta. Többen kiket szeretünk, élnek ugyan de távol vannak, azonban elegenden vannak még, kikre mint kezdő pályám tanuira és küzdő társaimra kedvesen visszaemlékezem, és kikről fölteszem, hogy a multak emlékeit megőrizték.

E terem e kör küzdelmeim színhelye s többen e körből közéletem harcaiban küzdőtársaim és diadalmaim részesei voltak.

Ohajtottam volna úgy elbánni gondolataimmal s érzéseimmel, melyek e pereben keblemet eltöltik, mint az antik-kor művészei műalkotásaikkal elbántak. A nagy közönség és szakértők ítéletére nyilvánosan kitétek ezeket mielőtt kezeikből kibocsájtották. Ha lelkem reddőt feltárhatnám vagy az antik-kor művészeihez hasonló eljárást követhetnék, úgy a bizalom, hála és szeretet érzületeit mint alapszíneket feltalálnák előterjesztésemben.

E diszes megye főispánjává legkegyelmesb kineveztetésem uj alapon történt, mely alap egyuttal korszakot alkot megyei törvényhatóságaink életében.

Megyei institutióink alkotmányos életünkkel egy idejű, a vizsga szem azonban felismeri rajta mikép a gondos archaeolog az ó-világnak reánk maradt nagyszertű építményein a részletes idomokat.

A magot a főispán képezi. Utána ülepedik az udvarbiró. IV. Béla alatt jönnek a szolgabírák. Robert Károly szervezéséből az alispán származik, míg a XVI. század törvényhozása hosszu vajudás után az esküdteket állandosítja. A megyék többi tisztviselői mind a renaissance-kor szüleménye.

Történet íróink a megyék életében eddig öt korszakot különböztetnek meg.

Első korszak a katonai vagyis hadügyi megyei szervezés volt, mely a XIII. századdal végződött.

Második korszakában a megye democratiai alapon indult fejlődésnek s ezen korszak IV. Béla és a XIV. század multa közé esik.

Harmadik korszaka a megyéknek aristocraticus elvekre fekteté ezek lételét, mely a XV. századtól a mohácsi csatáig tartott.

Negyedik az ugynevezett authonom megyei korszak a mohácsi gyász-naptól egész 1848-dik évig terjedt.

Végre az ötödik korszakot a demokratikus alapra fektetett megyék korszerű átidomitása képzí, mi az 1870-ik évi 42-ik törvényczikk alapján megkezdve de még befejezve nincsen.

Az idézett törvényre alapított megyei szervezet nem mindenütt talál viszhangra. Ellenzői legerősb érveiket a célba vett új szervezés ellen ennek az önállóságot állítólag elfojtó tulságos központosítási törekvésében s a főispáni hatalom mindenhatóságában keresik.

Napjainkban midőn az eszmék eléggé meg nem tisztultak, midőn a hatalmasan dörgő mondatok hatása még mindig nagy, érintett érvekkel tüzetesebben foglalkozni valóban nem felesleges.

Mint minden emberi alkotás úgy a törvényhatósági hatáskörrel legközelebb megalkotott törvény is oly hiányokat mutathat fel a jövőben, melyeken javítani tán szükséges leend; azonban előre kárhoznatni a törvényt mely az ország többségének akaratát kifejezi, mielőtt ezen törvényt életbe léptettük, s életrevalóságát tapasztalás útján megpróbáltuk volna az állam létezésének föelvelivel, a haladással s a megalkotott törvény iránti tisztelettel egyiránt ellenkezik.

Azon urak, kik a megalkotott törvény életbeléptetése elébe akadályokat görditenek s ezt megnehezitik, nehézséget nehézségre, hegyet hegyre raknak, a Olymposra s ezt Pelionra hengeríteni akarják, torlaszokat emelnek ott, hol az egyenes út a haladás egyetlen eszköztét képezí.

Ne vitatkozzunk a felett, ha valjon jobbat, célszerűbbet lehetett volna-e alkotni; hanem miután a törvény az ország többségének hozzájárultával megalkotva

s ő felsége által szentesítve van, miután hátramaradásunk és reform kérdéseink sokasága oly nagy, hogy valóban sajnálni kell minden perczet, mely nemzetünk életében meddő vitákra fordittatik, egyesüljünk mindnyájan közös munkára és mint Lykurgus idejében a görögök, egyéni hajlamainkat mellőzve, szolgáljunk a honnak.

De a hatalom központosítási s főispán minden hatósági vád alaptalannak is fog bebizonyulni, ha tekintetbe vesszük ezen méltóság hajdani állását és fénykorét és mind ezt a jelenlegi helyzettel egybehasonlítjuk.

Régi azon közjogi elv honunkban: hogy a király hatalma a megyékben a főispáni méltóságban személyesítve van. Ezen közjogi fogalmak szerint a főispán a megyei tisztkarnak nem csak első tisztje s feje, hanem ennél még több: a legfőbb hatalom képviselője, mert a megyében a királyt és fejedelmi jogait képviseli.

Ezen közjogi elvvel összhangzásban számos példát idézhetünk elő a történelem lapjairól, melyek nemcsak azt bizonyítják: hogy hatalmas olygarcha családaink legnagyobb ambíciója a főispáni méltóság elnyerése körül összpontosult, hanem annak bizonyosságául is szolgálnak, hogy magok az uralkodó fejedelmek, s ezek vérségi rokonai is a főispáni széket elfoglalták. Drugeth, zempléni főispán elég hiu volt, Bécsben született fiának a kereszt-atyául megkért I. Ferdinand királytól kereszt-ségi ajándokul főispánságot kérni.¹⁾ Nők, mint Thurzo György nádor özvegye Árvaországban főispán volt, s a szolnoki török basa is a főispánságban büszkélkedett.²⁾

Az 1492. évi 100. czikktörvénybe foglalta Pest-Pilis-vármegyéknek azon régi kiváltságát: hogy főis-

¹⁾ Ant. Szirmay Notitia Historica Comitatus Zempliniensis Bndae 1804 évben 66. lap.

²⁾ Mocsáry Ant. Nemes Nógrád vármegye ismertetése Pest 1826. I. k. 240. lap.

pánra szükségük nincs, mivel a király székhelye Budán közel van. És Mátyás király ezen elvnek legmagasb személyes cselekménye által kifejezést adott akkor, midőn 1476-ik évben egyesült Pest-Pilis-vármegyék közgyűlésén, melyet a Rákos-mező szabad ege alatt tartottak, nem csak megjelent hanem elnökölt is.')

Még előbb Zsigmond király idejében Dobissa, bosniai király, Somogy vármegye főispánja volt. Maria a szerencsétlen 2-ik Lajos özvegye Mosony vármegye főispáni czimét viselte.

Miksa főherczeg és már akkor választott cseh király Mosony vármegyében tetteleg főispánkodott.

Corvinus János herczegnek királyi atyja Liptó vármegye főispánságát adományozta, mi neki tekintélyt adott.')

A honfikebel a hazai történelem lapjain szivesen eldereng s az ősök multjából hazafi cselekményekre ösztönt nyer, azért térjünk át kissé legszorosb értelemben vett hazánk t. i. megyénk történetére. Ha azon nagy neveket sorban átvizsgálom, melyek a megye főispáni méltóságában polgári állásban és érdemekben tündököltek, úgy csekély személyem parányisága annyival inkább feltűnik, de egyszersmind ösztönt nyújt arra: hogy mint a nagy ősök epigon utódja ha nem is szellemben s erkölcsi sikerben, de akaratban és szándok tisztaságában hozzájuk hasonló lenni törekedjem.

Tartományunk Achtum zendülő főnöknek Csanád általi legyőzése után nyerte vármegyei szervezetét. Oklevelek szerint a temesi főispán 1498-ik évig több vármegyét kormányzott. Hatósága azon évtől kezdve egyedül Temes vármegyére korlátolva lön.

Honunk főispánjai rangban és kötelességekben

¹⁾ Hunyadyak kora Magyarországon írta gróf Teleky József XI. kötet 258. lap.

²⁾ Notitia Hungariae Novae M. Bél Vinnæ 1736. Tom. II. pag. 551.

egyenlők voltak. A pozsonyi s később a temesi főispánok mint honunk határőrei birtak csak azon előnyvel, hogy az ország zászlós urai közé számitattak, grófok voltak, és rangban a vajdákat és bárókat követték.

Az 1861. évben megye főispánunk kinevezése a temesi gróf czimének mellőzésével történt. A megyei közönség az ősi törvényes gyakorlat iránti kegyeletből ezen czimnek helyreállítása iránt kísérletet tett ugyan; azonban fölterjesztése hallgatagon mellőzve lőn, és mint-hogy e czim helyreállításának szüksége, de értelme is napjainkban csakugyan megszűnt, a temesi grófság valószínűleg a történelmi reminiscenciák sorába lépett.

Régmult időkben a Heem nemzetségből, melynek tagja Pál a Zápolyák első tudható törzsöke volt, több férfit tündökölt a temesi főispáni széken.

Bebek János, Gara János, Rozgonyi István, Ujlaki Miklós, a Hunyadiak, Szilágyi Mihály, Kinizsi Pál, Losonczy István, Ujlaki Lőrincz, enyingi Török Bálint s uráklini Petrovics Péter ugyanannyi nagy hírű s érdekekben tündöklő férfiak megyénk főispánjai voltak.

Zsigmond király idejében 1387-ik év táján első Losonczy István főispán annyira hatalmas volt, hogy Décsy Péter, Kristóf és Mihály testvéreket azért mivel Gara Miklóst a garázdálkodó Dán és fiai valamint Janki László legyőzésében segítették egy faluval saját hatalmából megajándékozta.')

Kinizsi Pál a néma hős és temesi főispán midőn, a szorongatott Belgrád védelméről 1494-ik évben Temesvárra visszatért, Ulászló király által saját személyében a vár bástyái közt üdvözöltetett. A látmány hiteles történelmi írók följegyzései szerint szivemelő volt. A megtisztelt agg vitéz hűségét és örömét szóltan testmozdulatokban fejezte ki királya előtt. Térdére borult,

1) Szirmay. Szathmár vármegye 223. lap. Virág. Század 1387. év 290. lap. Grisclini I. Theil 24. pag. Bárány Temesvármegye emléke 17. lap.

rettentő palosát kihuzva, ennek élet saját nyaka felé fordítá, mintha mondotta volna, hogy életét a honért és királyért kész feláldozni. A király elfogultan föl-emelé s megölelé az agg vitézt.¹⁾

Perényi Péter temesi főispán, a tudományok hatalmas pártfogója, dandára élén az elsők közé tartozott, kik a gyász emlékezetű Mohácsnál Tomori érsekkel mint villám a török táborra csapott.

Második Losonczy István főispán 1551-ik évben a temesvári bástyák közt hősiesen küzdve halálát találta.

Ezen nevezetes történelmi események méltók volnának arra: hogy honi művész ecsete által megörökítette a hálás utódok emlékezetében fentartassanak.

A hajdani temesi főispánok állására nézve jellemző, hogy Ulászló király 1494-ik évben Somi József temesi főispánnak, midőn méltóságába felavattatott, száz aranyon vett paripát ajándékozott.²⁾

Megyénk 164 év során át a török uralom csapását súlyosan érezte.

Ujabbkori főispánjaink közül a fenkölt szellemű gr. Niczky Kristófot e tartománynak polgári újraalkotóját a hatalmas Lovász Zsigmondot és végre mindnyájunk emlékezetében levő tiszta jellemű elődömet és fedhetlen barátomat az 1848-ik évi korszakban kitünően tevékeny Murányi Ignácot emlitem csak, hogy kiindulási pontomat újra emlékezetükbe hozzam, mely szerint érdemekben szintugy mint hatalomban az elősorolt nagy férfiaknak kicsiny utóda vagyok.

És ha elfogulatlan kebellem vizsgáljuk azon állást, melyet az elősorolt nagy férfiak elfoglaltak, s azon hatalmat, melyet a magyar közjog alapján gyakoroltak, valóban kénytelenek leszünk bevallani, hogy az 1870. évi 42-ik törvényezikk alapján a kormányhatalom köz-

¹⁾ Bonfin pag. 518. Fessler V. Theil 772. pag. Bárány 21. lap.

²⁾ Fessler VI. Theil 195. pag.

pontosítása, s a főispáni mindenhatóság iránt tett következtetések merően alaptalanok.

Ezzel koránt sem kívánom állítani hogy a főispánok az újabb törvény szerint állásuknak megfelelő hatalommal ellátva nincsenek. Hatalmuk a kicsapongás és féktelenség akadályozására törvény által biztosítva van és népképviselőre fektetett felelős kormányrendszerünk mellett kell, hogy biztosítva legyen.

Azonban valamint maga a megyei institutio szintegy ennek feje a főispáni méltóság az 1870. évi 42-ik törvény által azon ujitásokon, átídomításokon és javításokon esett csak át, melyeket műalkotásokon, s a tudomány körében szintegy mint polgári intézményeken korszakonként ismételődni tapasztalunk és melyeknek megtörténniök kell ha csak a remek alkotást, a tudományt vagy polgári intézményt hanyatlásnak és végre végényészetnek átadni nem akarjuk.

A megyei élet s ezzel a főispáni méltóság hatásköre nemzetünk életében annyira gyökeret vert: hogy ettől megválni lehető nem volt, s azért korszerűleg átídomítani kellett.

Újabb fogalmak szerint a főispánság kiválóan politikai állás, melynek csak azon esetben van jelentősége, ha a főispán a kormány teljes bizalmát bírva, hű tanácsadója mindazon ügyekben, melyek a kormány eldöntésétől függenek; — másrészt pedig éber őre a municipális érdekeknek, melyeket mindazon esetekben, midőn az összes állam vagy a szomszéd törvényhatóságok jogkörét nem sértik, ugy a törvényhozásnál mint a végrehajtó hatalomnál előmozdítani köteles. ¹⁾

Egy kitünő jelenkori államférfiu a főispánság fogalmát következőkép értelmezi: A főispán több joga ott kezdődik, hol a tisztviselők kötelességeiket nem teljesítik. ²⁾

¹⁾ Rajner Pál, volt belügyminister ur nyilakozata 1870. évi junius 30-ki képviselőházi ülésben.

²⁾ Kerkápoly pénzügyminister ur 1870. julius 4-kén tartott országgyűlési beszédében.

A törvény világos szavai szerint a főispán élén áll a vármegyének ¹⁾ továbbá a főispán a végrehajtóhatalom képviselője, ellenőrzi az önkormányzatot és öröködi a közvetített közigazgatás érdekei felett.²⁾

Most már a főispáni méltóságnak akár ezen újabbkori általános értelmezését, akár pedig egyes esetekre az 1870-ik évi 42-ik törvényben szabatosan körülírt hatáskörét vegyük szemügyre, végre is csak azon eredményre jutunk: hogy ezen új értelmezés s a nem rég alkotott törvény a főispánt oly hatalommal fel nem ruházta, melyet azelőtt rendesen vagy kivételesen nem gyakorolt. Törvénytünk a főispán régi jogait csak szabályozta, s a létező gyakorlatot törvényerejűvé tette következtésképp régi időkben oly gyakran előforduló összeütközéseket a közszolgálat előnyére lehetetlenné tette.

Az antik-kor tanulmányozása nemcsak a művészet hanem a társadalmi és politikai téren is szükséges. Művészet körében az antik-kor remekeit tul nem haladtuk, társadalmi valamint politikai téren jelen korunk civilisatióját csak az ó-kor remekiróinak köszönhetjük, mert az antik classikus korszak mai műveltségünknek bölcsője.

Ebből következik, hogy a hajdankor eseményeiből tanulságot kivonni gyakran igen hasznos.

Rómában régente születés döntötte el az ember egész politikai irányát. A fiuk ugy örökölték apáik meggyőződését mint nevüket és vagyonukat. Clodius kivétel volt mert ez patriciusból plebejussá s a legvégletebb demagoggá lön.

Ezen kép még rövid idővel ezelőtt honunk viszonyait jellemezte. Nálunk is a fiuk apáik méltóságát nevükkel és vagyonukkal örökölték és a Clodiusok szintén kivételt képeztek.

E kor s e példa nem illik többé jelenkori viszonyainkra.

¹⁾ 1870. évi 42. czikk 52. §-a szerint.

²⁾ Ugyanazon törvény 53-ik §-a.

Cicero korszaka közelebb áll hozzánk. Cicero a politikában nem tekintély, mert félénk, habozó s határozatlan volt. Inkább írónak mint politikusnak született; és daczára ennek az antik-kor történelmének lapozgatása közben Cicero kora, s jelen fejlődésünk közt még is sokszoros hasonlatoságot találók.

Cicero nem barátkozhatott meg a szám, az anyagi erő felsőségével a demagogia ezen főelvével, mely a tudatlant a bölcsessel egyenlő joggal felruházta. Határozattan kimondja, hogy ily fajta egyenlőség a legnagyobb egyenlőtlenség volna. *Ipsa aequitas iniquissima est.*

És valjon nem alkalmazható-e a római állambölcs ezen tana azon elvekre, melyeknek törvényhozásunk a törvényhatósági hatásköréről megalkotott törvény 19-ik §-ban a legtöbb egyenes adót fizetők egyéni joga, 23-ik §-ban pedig az egyenes adó kétszeres számítása iránti intézkedéseivel a műveltségnek s értelmiségnek nyújtott előnyök által kifejezést adott?

A társadalomnak két főszüksége van: a rend és szabadság. Cicero nézete szerint e két főszükség azon kormányforma által biztosittatik leginkább, mely az állampolgárok különböző osztályai közt az egyensúlyt megtartva valamennyit egyesíti.

De Cicero korszaka az előadott elvek alkalmazásán kívül mai korszakunkhoz abban tán még inkább hasonló volt: hogy az akkori világot a gazdagság hajhászata szintugy elfoglalta mint a mostanit és hogy a fenállott hagyományok ellenére, melyek szerint a méltóságok Rómában a legfőbb nemeseket illették, a lovag vagyis középosztályhoz tartozott Cicerót, a quaestori, aedilisi, város praetorsági tisztos állásokon át a consulságig kivételkép fölemelkedni látjuk.

Itt már személyes kérdéshez jutottam, s engedjék meg, hogy az elvi hasonlatosság daczára, mely a római nagy-államférfi elöléptetése és saját személyem mint hasonlólag a lovag vagy közép osztály tagjának kitüntetése közt fenforog az érdem s érdem közt létező nagy különbséget főlemlitsem.

Cicero saját halhatatlan érdemei folytán érte el fokozatosan a legfőbb kitüntetést.

Nálam kitünő személyes tulajdonok, nagy állampolgári érdemek, melyek ez állásra érdemesítettek volna, hiányoznak, és hogy e kitünő állást elérni még is szerencsés voltam, ezt első sorban Ő felsége legmagasb kegyelmének, s a tekintetes megyei közönség személyem iránti bizalmának és támogatásának köszönhetem.

Az érdem önöké, enyim a jutalom.

Zsenge ifjuságom óta, 1834-ik évtől kezdve midőn a tekintetes karok és rendek által az országgyűléshez ugynevezett „kis követnek“ megválasztattam, minden kitüntetést, mely a közélet pályáján ért a megyei tisztviselőség körében minden előléptetésem a tekintetes megyei közönség kegyességének köszönhetem.

És midőn a megye élete szünetelt, vele együtt az én nyilvános életem is megszűnt. A megye azon földet képezé, melylyel érintkezve Anteus módjára erősültem, és melyre midőn nem állhattam erőtelen voltam.

Mindazon sikert, melyet közügyeink terén kivívtam, és melyel a szerencsésen bevégzett kiegyezési politikát támogatni képesek voltunk Önökkel összhangzásban, egyetértésben s Önök támogatása mellett voltam szerencsés elérni.

Személyem iránti nagyrabecstűlt vonzalmuknak annyiszor s utoljára főispánná történt legkegyelmesb kineveztetésem ötletéből oly kitünő s oly számos jeleit adták, miszerint kislelkűnek vagy tompult érzékűnek kell vala lennem, ha cselekvésre bátorságot s uj ösztönt nem merítettem volna.

S a megyének az igazságszolgáltatás valamint közgazgatás terén lefelé szintugy mint felfelé kivívt kedvező hírnevét, melynek sugaraí reám fényt derítettek, ezen megye tisztikara, kedves emlékü volt tisztviselő társaim közreműködésének köszönhetem.

Szóval, hogy a megye s népessége a közügyek terén a kiegyezési alap józan és higgadt politikáját kö-

veté, hogy igazságszolgáltatási s közigazgatási téren némi megismerést kivívtunk, mind ez Önök műve Uraim, nem az enyim, ki csak egyes napszamos valék, ki állásomban csak arra voltam hivatva: hogy szándokaikat a lehetőségig érvényesítsem.

Azért ismétlem, megjutalmaztatásom Önök érdekeinek gyümölcse.

Öszhangzatos küzdelmeink sora befejezve még távolról sincsen, sőt a megyei törvényhatóság szervezésének a legközelebbi jövőben életbeléptetése munkateljes, küzdelmes napokra biztos kilátást nyújt.

Saját jó akaratom mellett a tekintetes megyei közönség hivatott tagjainak és tisztelt barátaimnak nem csüggedő lelkes közreműködésébe bízva, remélem a nehézségeket szerencsésen megoldani fogjuk.

A tekintetes megyei közönségnek személyem irányában oly sok izben kitüntetett bizalma kétségkívül legforróbb hálámat megérdemli; azonban feledhetlen Kölcsenyk szerint, hála, mely csak szóval tétetik, pusztahang. Valódi köszönet igaz hála tettek által mutatattik meg és teljesítés által bizonyíttatik be.

Részemről, hogy köszönetemet ily értelemben le róvjam, tenni s tevékeny lenni akarok.

Alkotmányos törvényeink értelmében a cselekvés tere nyitva áll és a reám ruházott hatalmat lehetőleg felfogom használni arra, hogy a szeretett hon s ezen megye felvirágzását elősegítsem.

Népképviseleten alapuló felelős kormányrendszerünk mellett a főispán szintugy a többség kifolyása, mint maga a kormány, melytől megbizását nyerte. Ebből természetesen következik, hogy mint a közügyekkel foglalkozó honpolgár politikai párthoz tartoztam.

Azon perczen azonban, midőn a főispáni hatalom gyakorlatába léptem pártember lenni megszüntem s az alkotmány s törvény örvévé lettem. Így habár pártból keletkezve, s párthoz tartozva lettem főispánná, de ezző lévén pártembere lenni megszünök s az igazságot pártra tekintet nélkül fentartani fogom.

A viszonyok örvendetes változása folytán, mint hajdan a római polgár büszke öntudattal felkiáltotta: „Romanus sum Civis“ úgy jelenben elégülten mondhatom: kormány férfit vagyok. Elégülten mondom mert épen ez a tekintetes megyei közönség nagy többségének támogatásáról biztosít.

Mint a nemzet akaratából kifolyó kormány képviselője ennek érdekeik támogatni hivatva vagyok, s miután ezen érdekek saját legjobb meggyőződéssel megegyeznek, támogatásom nem egyedül kötelesség érzetből hanem benső ösztönzésből származik.

A hatalommal való visszaéléstől félytékenységre ok fen nem forog. Visszaéléseknek semmi irányban sem vagyok barátja. Parlamentáris kormány-forma mellett a kormány és közgeinek tulhatalmaskodásától pedig tartani nem igen lehet. A nemzet, melynek a kormány kifolyása ezt ellenőrzi, s a tulesapást nem tűri. A kormány a nép hatalmának depositáriusa, s akaratának végrehajtója. A nemzet a felhatalmazó s a minister szintugy mint a főispán a felhatalmazott. A felhatalmazó érdeke magával hozza: hogy a felhatalmazottnak jogköre szabatosan körülírva legyen és hogy ezen jogkört az illető erélylyel fentartsa.

Egyébként nincs hatalom, melyet napjainkban a közvélemény nyilvánulása, a nyílt discussió, s a szabad sajtó nem korlátozna. Ezen biztosítékok a főispán tulajkapásai ellen eléggé erős gátot képeznek.

Állásomban a tekintetes megyei közönségnek szintugy mint minden egyes honpolgárnak jogait tisztelni; de a legujabban megalkotott törvényben szabatosan körülírt saját jogaimat s a megye becsületét fentartani fogom.

Lesznek tán olyanok, kik programmkóros napjainkban tölem is e mai nap szabatosan pontozott program előterjesztését várták.

Sok program keletkezett főkép az utolsó időben nálunk. Ezek számát szaporítani felesleges. Nagy házánkfia, Deák Ferencz neve, mely tisztelt név alatt mint

politikai párt sorakoztunk, és mely alatt jövőre is küzdeni akarok, már önmagában eléggé világos és körülírt programmot képez.

Mint főispán az írott törvényre hivatkozom, mely egyedüli programmom.

Megyénk sajátos helyzetét, melyben a vallásfelekezetek és nemzetiségek oly nagy változatosságban de örvendetes egyetértésben testvériesen megférnek eljárásaimban mindenkor figyelembe veendem, s ezen egyetértést nem csak fentartani hanem lehetőleg öregbiteni törekedni fogok. Egy honnak polgárai s ugyanazon földnek lakói vagyunk mindnyájan; s én a honpolgárokat nem nemzetiségük, hanem erkölcsi érvényük szerint osztályozom. Egyik nemzetiséget a másik rovására kegyelni a hon legszentebb érdekeit sértő bűnnek tekintem.

A megye becsületének megóvása minden körülmények közt főgondjaim közé tartozni fog. Ezt elérni leginkább csak úgy leendek képes ha megbízható, pontos és értelmes honpolgárokat a tisztviselői kar számára megnyerni fogunk, s azokat, kik polgártársaik bizalmát elveszítették, és megbízhatók nem voltak, eltávolíttjuk.

Ez eljárás némelyeket tán sujtani, s a szigor alkalmazása emberi érzülettemmel tán ellenkezni fog; azonban az igazságnak minden más tekintetet alárendelni fogok.

Lamartine sok költészettel írt keleti utazásaiban írja: Isten, szerelem és költészet, azon három szavak, melyeket sirkövemre íratni óhajtok.

Mint főispán törekvésem oda van irányozva; hogy pályám végén polgártársaim emlékemet e három szóban megörökítsék: „tevékeny, igazságos és hazafi volt.”

Az ünnepélyes eskü letétele s a szónoklatok befejezése után, főispán ur ő méltósága elnöki székében a megye négy főszolgabírája által ősi szokás szerint egymás

után háromszor a közönség üdvriadása és éljenzései közt felemeltetvén, e megye főispánjának ünnepélyesen beiktattatott s a beiktási szertartások véget értek.

A megyei közönség jólehet Ormós Zsigmond urnak Temesvármegye főispánjává történt kineveztetése alkalmából f. é. kjk. 223. szám alatti határozatában már kifejezést adott hála érzületének, melyel Ő cs. s apostoli királyi felségének legmagasabb személye és magas kormánya irányában az általánosan szeretve tisztelt és közbecsülésben álló férfinak e megye főispánjává kineveztetése által tanusított kegyessége folytán eltelve van; mindazonáltal megragadja az alkalmat, hogy ez ünnepélyes tény ötletéből is midőn a kinevezett és immár beiktatott főispán ur ő méltóságának tiszteletére e megye minden vidékének képviselte vallás és nemzetiség külömbség nélkül nagy és tekintélyes számban megjelent — jegyzőkönyvileg kifejezést adjon azon érzelmeknek, melyek Ő felsége iránti tántorithatlan hűségéről és a megyei főispánság közóhaj szerinti betöltése folytán érzett hálájáról tanuskodnak. —

A megyei közönség továbbá meghatva főispán ur ő méltóságának szónoki ihletséggel előadott s tudományos belbecscsel bíró beszéde által s ugy főispán ur ő méltósága mint megyei főjegyző ur által előadott s a megye hódolatát és ragaszkodását tolmácsoló beszéd megörökítését óhajtván, mindkét beszédet a jegyzőkönyvbe szóról szóra felvételni határozta; egyszersmind pedig, hogy a megyei székhelytől és gyűlési teremtől távollévő megyei lakosságnak is alkalom nyujtassék az érintett s egész terjedelmökben

jegyzőkönyvbe beiktatott beszédeknek megismerésére, a már többször megemlitett beszédek magyar nyelven kívül a megyében divó német, román és szerb nyelvre lefordíttatni s a megye rendelkezése alatt álló ugynevezett összesített pénztár költségén kinyomtatni és a nyomtatott példányok a megyei lakosság és bizottmány tagjai közt kiosztatni rendeltetnek.

Miről Pottyondy Ferencz másod alispán ur megfelelő intézkedés, Odor Samu főszámvévó ur pedig nyilvántartás végett kivenonatilag értesittetik.

Jegyzette:

Bessenyei Ferencz, m. k.

első aljegyző.

